

Dědinová, Tereza

Prolog

In: *Na rozhraní světů : fantastická literatura v mezioborovém zkoumání.*
Dědinová, Tereza (editor). Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova
univerzita, 2016, pp. 95-96

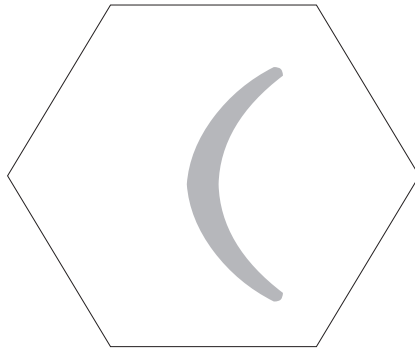
ISBN 978-80-210-8441-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136779>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Sdílení příběhu, světa a jazyka

PROLOG

Fantastický modus vyprávění používá velmi specifických prostředků k tomu, aby upoutal pozornost čtenáře k fikčnímu světu a k příběhu, který se v jeho rámci odehrává. Platformou nebo východiskem autorova vyjádření se stávají literární světy mnohdy radikálně nesouznící s konsenzuálně přijímanou skutečností recipienta. Už sama o sobě tato změna vyvolává reakci: pro mnohé čtenáře je výzva spočívající v nutnosti představit si velice odlišné fikční světy hlavním důvodem oblíbenosti fantastické literatury, na nemálo – díky svému dobrovolnému odstupu od skutečnosti aktuálního světa – může působit právě opačně.

K tomu ještě přistupují další specifické rysy fantastické literatury, pozorovatelné snadněji u jejíž žánrové podoby, které mohou vyvolávat dojem způsobu psaní populárního, příliš zaměřeného na obsah a zanedbávajícího umění formy (dovolíme-li si na moment školometské oddělení složek literárního díla). A skutečně: zejména science fiction, ale i mnoho fantasy děl působí ze stylistického hlediska spíše řemeslně než umělecky (SCHOLES 1975: 48), spíše popisují nesnadno představitelné světy, než aby je ve čtenářově mysli vyvolávaly živoucí a přesvědčivé.

Ponecháme-li stranou zcela oprávněnou námitku, že se to netýká zdaleka veškeré produkce žánrové fantastiky dnes ani v minulosti (jako příklad uveďme alespoň díla Paola Bacigalupiho a Teda Chianga), můžeme se zaměřit na jádro odlišnosti mezi fantastickým a mimetickým vyprávěním, které Robert Scholes vnímal jako hlavní důvod, proč má tradiční literární kritika tendence fantastiku podceňovat: „Je to nová myšlenka, která šokuje naše vnímání, spíše než nový jazyk básnického textu“ (SCHOLES 1975: 46–47, přeložila T. D.). Ozvláštnění je ve fantastické literatuře v prvé řadě záležitostí obsahu – překonání automatizovaného vnímání skutečnosti se neděje toliko prostřednictvím stylistické inovace, ale právě skrze fantastické prvky. Tolkienova *obnova jasného pohledu* (TOLKIEN 2006: 163–166)

je umožněna tím, že samotná matérie skutečnosti inspirující literární dílo je pozměněna fantastickou myšlenkou při transformaci faktů aktuálního světa ve fakty fikční, zároveň pak něco z oné změny zůstává zachyceno ve čtenářově mysli a zabarvuje jeho vnímání nejen fikčního, ale i aktuálního světa. Fantastické ozvláštnění vyžaduje jazyk přizpůsobený tomu, co vypráví, a klade značné nároky na představitivost nejprve autora a posléze čtenáře: fantastické fikční světy umožňují jen v omezené míře implikované rozšíření fikčního světa (u science fiction nemusí platit, že píše-li se v textu o současném Římě, může si ho čtenář představit na základě encyklopedie aktuálního světa a zároveň předpokládat existenci Paříže a Londýna) a stejně tak omezené jsou možnosti dokreslování mezer na základě zkušenosti a zprostředkovaných znalostí. Ve výsledku jsou fantastické světy – a čím je odlišnost od aktuálního světa vyšší, tím více – ohrožovány tím, co Brian Attebery nazývá *řidkostí* (ATTEBERY 1992: 132). Vyvarování se této řidkosti může být jedním, nikoli však jediným z důvodů popularity sdílených fikčních světů, o kterých píšeme ve druhé kapitole.

Vyprávění méně zaměřené na vnitřní pnutí postav, pro fantastickou literaturu charakteristické, pak poskytuje, jak uvažuje Antonín Dolák, kognitivní výhodu při řešení problémů přenesených do fikčního světa. Ve třetí kapitole se dotýkáme genderového hlediska v science fiction, která v současnosti ani v České republice není doménou mužských autorů. A uvažujeme-li o specifčnosti vyprávění ve fantastické literatuře, nutně se musíme pozastavit nad množstvím více či méně propracovaných konstruovaných jazyků dokreslujících cizost a věrohodnost fantastického světa.